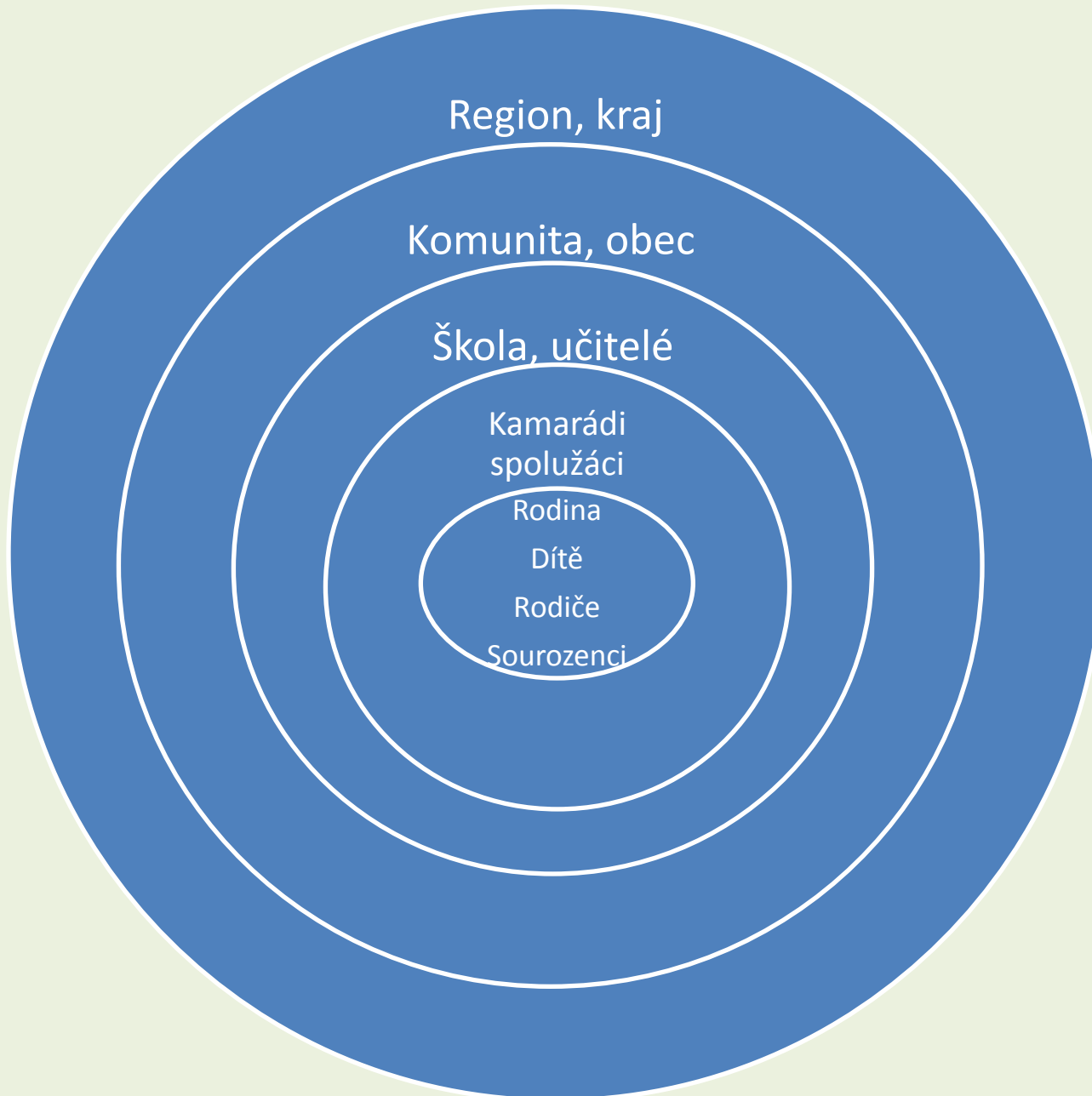

Faktory školní úspěšnosti

Vliv na procesy učení – obecně (Jiří Mareš)

Vliv kulturních zvláštností na učení a vyučování

- **Verbální komunikace a vztah s učiteli** (vzájemné oslovování, blízkost, mocenský odstup...)
- **Podíl maskulinity – feminity** (postavení muže a ženy...)
- **Vztah jedinec – skupina** (tolerance, individualismus vs. skupina...)
- **Vztah k výkonu a nejistotě** (otevřenost, změny...)
- **Časová orientace** (orientace na přítomnost, časová linie...)

Další vlivy v rámci komunity

- Sociální rozdíly
- Etnické rozdíly
- Věkové rozdíly
- Intelektové rozdíly

- P. Bourdieu – škola učí předávání kulturních statků, sbližování, ale funguje i **reprodukce stávající kultury**, reprodukce vztahů

- Romské děti ve školách

- Otázky inkluze

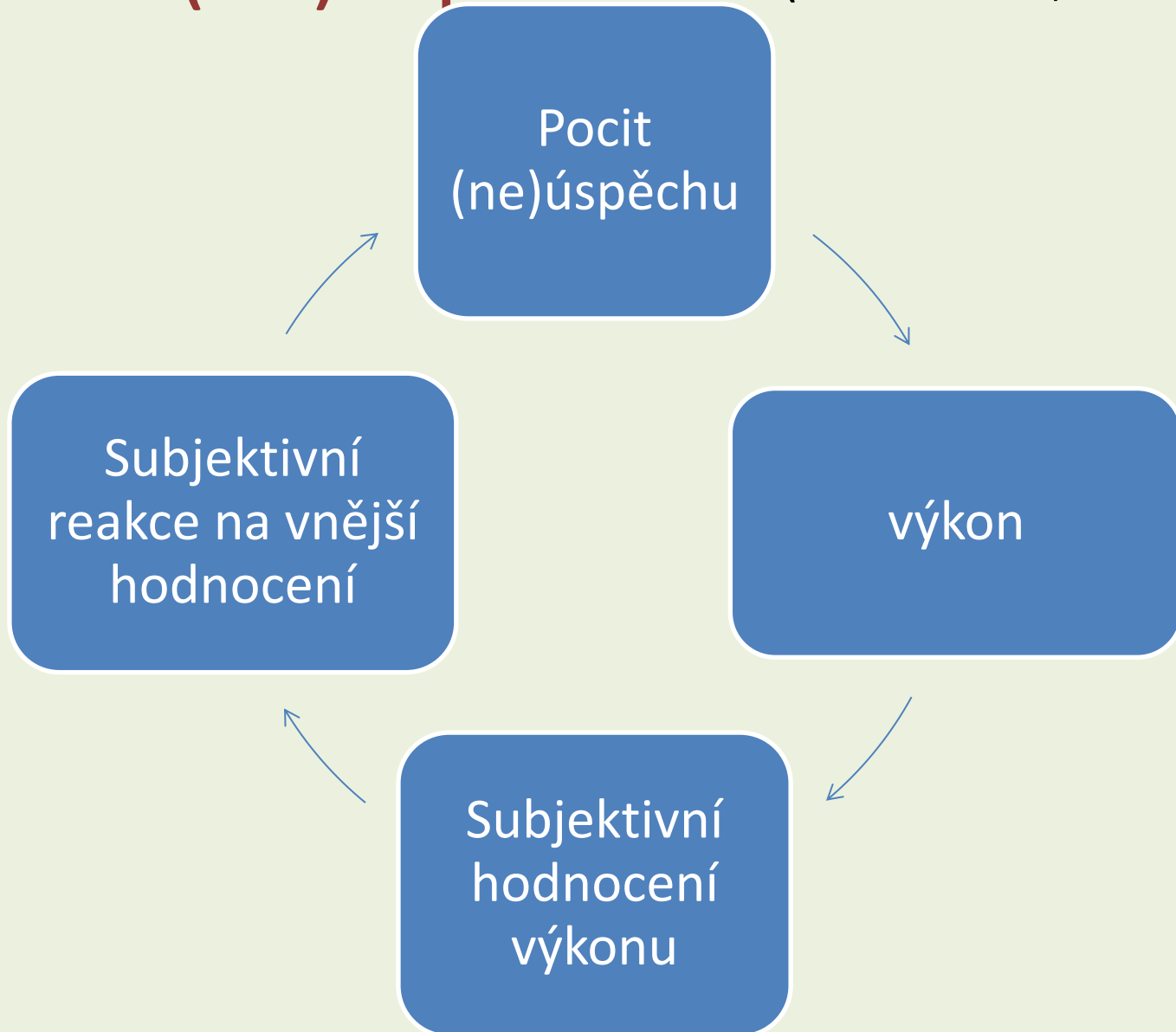
Školní úspěšnost

- Intelektové faktory (intelligence)
- Mimointelektové faktory (motivace, vůle – osobnost, vnější stimulace)
- Medicínský model: dg léčba
- **Dynamický model:** dg není odtržena od intervence, důraz na prevenci, ve školní psychologii je více času věnováno „nepřímým činnostem“ (klíma třídy...)

Příčiny neúspěchu (Vágnerová, 2005)

- Kognitivní schopnosti
 - Nerovnoměrný profil schopností
 - Strategie učení
 - Specifické poruchy učení
 - Mimointelektové příčiny
 - Socio-kulturní nebo zdravotní handicap
-
- **Výkonnostní propast** (prohlubuje se vzdalování)

Školní (ne)úspěšnost (L. Sobolová, PedF UK)

Subjektivní vnímání a postoje k neúspěchu

- Některým dětem neúspěch nevadí
- **Kauzální atribuce** – přiřazování různých vysvětlení neúspěchu (žáky i učiteli)

Ze strany starších žáků

- Externalizace/internalizace neúspěchu (locus of control)
- Defensivní pesimismus (nízká očekávání...)
- Sebeznevýhodnění (žáci zveličují handicapy, přisuzují jim vinu)

Pomoc neúspěšným žákům

- Historie žákova učení
- Posouzení vlastností (schopností) žáka
- **Empowerment** – hledají se silné stránky žáka (ve skupině), posilování...
- **Social reinforcement (posílení)** – sociálně psychologická aktivita (hledání silných stránek v osobní minulosti, příběhy...) – **úkol pro šp** – cvičení pro děti, **ale i učitele** – vedou k sebeuvědomění k posílení sebe sama

Posílení

Adler: důvěra a dítě, pochvala povzbuzení

Skupiny silných stránek (rovnocennost, vzdělání, povzbuzení, empatie, posílení sebe i ostatních)

Posílení přeznačkováním

- Žák: „Hodil jsem kámen do kočárku“
- U: „Je fajn, že o tom mluvíš, měl jsi odvahu říct to“
- (nechválí se ten čin)

Intelektové faktory školní úspěšnosti

Kognitivní psychologie

- Kognitivní psychologie: jak lidé vnímají informace, učí se jim, pamatují si je a přemýšlejí o nich.
- Racionalisté (Platon, Descartes) – vše lze logicky odvodit
- Empiristé (Aristoteles, Locke) – zásadní je zkušenost
- Konsensus (Kant)

Logika versus zkušenost

Zkoumání kognice

- Strukturalisté: W. Wundt (analýza vjemů), snaha poznat struktury, zájem o obsahy – co je v mysli
- Funkcionalisté (jak a proč mysl pracuje – W. James; J. Dewey) – pragmatici, je důležité pochopit smysl učení, pochopit praktické využití poznání

Struktura versus procesy

Novodobí kognitivisté

- G.A. Miller, U. Neisser, H. Simon,
- R. J. Sternberg (Kognitivní psychologie)
- Kognitivní psychologie: **jak se lidé učí, jak strukturují, uchovávají a využívají vědomosti** (Neisser)

Subjektivistické pojetí poznávání (není objektivní poznání)

- Kognitivní styly, kognitivní mapy, kognitivní stereotypy
- Individuální konstrukce reality

Mentální modely

- P. Senge (R. Ross: 5. disciplína pro učící se organizace)
 1. Co mohu vidět
 2. Co si vybírám
 3. Význam, který tomu přiřadím
 4. Předpoklady (proč....)
 5. Závěr
 6. Zobecnění – přesvědčení o „světě“

Témata kognitivní psychologie

- Kognitivní neurověda
- Pozornost a vědomí
- Vnímání
- Paměť
- Reprezentace poznatků – představy
- Jazyk
- Řešení problémů a tvořivost
- Usuzování a rozhodování
- Kognitivní vývoj
- Lidská inteligence

Intelligence – definice

Definice:

- mentální úroveň,
- schopnost **řešit problémy** (protikladné k instinktu)
- schopnost efektivně řešit abstraktní úkoly,
- **schopnost učit se ze zkušenosti,**
- **adaptovat se na nové situace**
- schopnost abstraktního myšlení a **účelného jednání.**
- způsobilost určující kognitivní operace, **objevování a chápání různých vztahů,**
- dispozice k myšlení,
- Metakognice – porozumění vlastním myšlenkovým procesům a schopnost řídit je

Intelligence – klasické teorie

Spearman

faktor g – obecný – podílí se na všech výkonech, **faktor s**

Vícefaktorová teorie (Thurstone, 1938) - **více specifických mentálních schopností:**

- Chápání slov, slovní plynulost, induktivní usuzování, numerická způsobilost,
- prostorová představivost, percepční rychlost, paměť.

Dva druhy inteligence (Hebb, 1949)

- **environmentální (získaná učením)**
- **vrozená**

Cattell (1965)

fluidní obecná inteligence – vrozená (flexibilní myšlení...)

krystalizovaná - naučené poznatky

Diskuse o vlivu kultury na inteligenci. **Kulturně relevantní testy inteligence.**

Intelligence

Flynnův efekt (Flynn, 1994) - vliv prostředí na inteligenci, růst IQ od roku asi 1930. Nejméně 15 bodů za generaci. Vyšší přírůstek u fluidní inteligence.

Měření inteligence - tendence

Psychometrické testy (výkonové) *Dynamické hodnocení* (jedinec se u testování učí a na základě tohoto reaguje). Zjišťuje se rozdíl mezi skutečně rozvinutou schopností a latentní kapacitou.

Proč měření?

předpověď úspěchu ve škole, v práci, rodičovství, snižování pravděpodobnosti delikventního chování, snižování rizika sociální potřebnosti, pravděpodobnost genetického přenosu na generaci, rasové a etnické rozdíly

Poruchy inteligence

Intelligence - nové přístupy

Pravá intelligence (Perkins, 1995)

3 základní aspekty intelligence :

neurologický (rychlost a přesnost neurologických systémů - genetické),

zkušenostní (co jsme se naučili)

reflexivní (strategie při řešení problémů, reflexe).

Emocionální intelligence (Goleman, 1995)

Schopnost předvídat, vyhodnocovat (prožívat, rozumět jim) a vyjádřit (řídit, tvořivě uplatnit) emoce

Multifaktoriální pojetí H. Gardnera

Úspěšná intelligence (Sternberg, 1997) schopnost **adaptovat se, utvářet a vybírat si** prostředí k dosažení cíle.

Rozpoznání svých **slabých a silných stránek** (jak využít silné a kompenzovat slabé).

Tři komplexní schopnosti úspěšné intelligence: **analytické, kreativní a praktické** (udělat analýzu, vymyslet jak vyřešit... a realizovat).

Podpora u žáků – emoční intelligence, personální formy intelligence (Gardner), úspěšná intelligence

Multiple intelligences – Howard Gardner

verbální intelligence (ovládnutí jazyka, jazykový cit, slovní paměť, vyjadřování...)

logicko – matematická intelligence (mnohdy stavěna do popředí, vztahy mezi čísly, příčina a následek, matematická paměť, logické posloupnosti)

prostorová intelligence (orientace na ploše i v prostoru, vizuální percepce a diferenciacie, modifikace vjemů a vytváření přesných představ, mentální transformace tvarů, vizuálně-prostorové umění)

kinestetická intelligence, tělesně-pohybová (ovládat tělesný pohyb, mimiku, obratnost, jemná motorika)

hudební intelligence (tonální vnímání a paměť, hudební myšlení-komponování, melodie, rytmus. Má blízký vztah k jazykové inteligenci)

intrapersonální intelligence - sebereflektující nadání (přístup k vlastnímu citovému životu, poznat a rozumět vlastním citům, řídit je, řídit vlastní chování, poznání vlastních kognitivních modelů, předsudků... *sebehodnocení, sebepoznání, seberozvoj, sebevědomí, zvládání stresu...*)

interpersonální intelligence - diplomatické nadání (všímavost k druhým lidem, rozlišovat mezi lidmi.... *sociální percepce, komunikace asertivita...*)

přírodovědná

Stárnutí kognitivních funkcí

- Fluidní inteligence – úbytky
- Krystalická inteligence – stabilnější
- Plasticita kognitivních funkcí (modifikovatelnost schopností)
- Patologické změny – specifické neuropsychologické poruchy (velmi individuální)
- Kompenzační mechanismy
- Moudrost – výjimečný vhled do situací, dobré posuzování alternativ, poradit si při řešení životních problémů

Intelligence a školní úspěšnost

- Hlavní faktor školní úspěšnosti (ale ne jediný)
- Jde o schopnost – možnost rozvoje v určitých složkách
- Školní nezralost – nerovnoměrné rozložení intelektových složek (možnost stimulace některých složek)
- Nadaní žáci (speciální pozornost, integrace nebo segregace?)
- Integrace/segregace žáků s poruchou intelektových schopností

Dílčí témata

- Nadaní žáci
- Hraniční žáci
- Školní zralost a připravenost (školní způsobilost)
- Specifické poruchy učení

Osobnostní faktory a školní úspěšnost

Školní úspěšnost a osobnostní faktory

- Mimo schopností také temperamentové, charakterové vlastnosti - volní a motivace mají vliv na procesy učení

Temperament – emoce:

- Energie a rychlost – impulsivita/pomalé tempo
 - odolnost/úzkostnost, labilita
- (vyhraněné typy jsou rizikem)

Vývojově podmíněné výkyvy

(Vágnerová: Školní poradenská psychologie pro pedagogy. Karolinum, 2005)

- Impulzivita a obtíže v sebeovládání
- Kolísání aktivační úrovně (fáze útlumu)
- Výkyvy v sebehodnocení (důsledek situačního neúspěchu), dospívající potřebuje potvrdit své kompetence
- Zkratkovitě generalizující závěry (z jednoho neúspěchu nebo konfliktu se vyvodí radikální závěry)
- Ztráta motivace ke školní práci. Odmítání rodinou proklamovaných hodnot – např. vzdělání, škola jako zástupný symbol dětské závislosti)
- Změna vztahu k autoritě (kritika norem, oceňují přiznání chyby dospělým, dohody), změna vztahu s učitelem (provokace, odmítání požadavků, snaha projevit názor a být respektován)
- Změna postoje ke škole (škola je prostředek k naplnění vyšších cílů, někteří dospívající však stále nemají pracovní návyky)
- Školsky neúspěšní žáci se dříve osamostatňují, nemají motivaci k učení

Charakter a vůle

- Vztah a postoje k práci, učení
- U malých dětí – nezralost NS
- Vliv rodičů (zrcadlo, model)
- Nastavení norem/požadavků školy (naučitelné), čím dříve, tím lépe
- Liknavost/prokrastinace, nedostatek vůle, adolescentní moratorium (odkládání, nechávání na poslední chvíli, neřízení času, mnoho zájmů)

Motivace

- Gagné: učení je řetězec událostí, je třeba je podpořit: **motivace** – rozpoznání (upoutání pozornosti) – vštípení – uchování – vybavení – zobecnění (přenášení do nových situací, nové strategie) – výkon (praktické uplatnění) – zpětná vazba (informace o výsledcích).

Motivace

- motivace vnitřní (zvědavost, zájem, získání schopností, splnění cíle ... je přirozená, je třeba ji podporovat),
- vnější motivace (tlak, odměna...). Souvisejí spolu.
- Motivy: potřeby, hodnoty, zájem
- Očekávání úspěchu je (v některých případech) motivující. Úspěch je odměna.
- Očekávání neúspěchu nemotivuje.
- Přemotivování , přílišné očekávání – riziko neúspěchu, rozladění
- Střední úroveň motivace, vnitřní i vnější
- Schopnosti a motivace – obojí vliv na výkon, někdy je motivace a píle více než schopnosti, motivace je prostředkem k využití inteligence

- Individuální rozdíly v možnostech aktivizace a motivace žáků (techniky: podnítit zájem – vybrat si úkol, dávat ZV, oceňování snahy, možnost využití naučeného, očekávání úspěchu). Tlak třídy – klima, normy, klima školy. Přiměřená míra soutěživosti.

Motivace a potřeby

- Potřeba nových podnětů, potřeba něco umět (zvědavost)
- Potřeba přijatelného hodnocení (je důležitá kvalita výkonu nebo/a sociální ocenění)
- Potřeba úspěchu nebo vyhnout se neúspěchu (udržet se v průměru)
- Potřeba smyslu (k čemu jim to bude)

Aspirace

- Souvisí s motivací, každé dítě má jiné cíle (co je úspěchem pro jednoho, může být neúspěchem pro jiného)
- Riziko přijetí role neúspěšného žáka
- Aspirační úroveň – snaha dosáhnout nějaké úrovně výkonu. Očekávaný vlastní výkon, očekávané dosažení výsledku, pozice.
- Vysoké aspirace x nízké aspirace
- Diagnostika: pozorování a rozhovory, test výkonové motivace (NUV), test aspirační úrovně

Podpora motivace

- podnítit zájem – netradiční formy výuky
- společně formulovat cíle, vybrat si úkol,
- poskytovat ZV,
- oceňovat snahy,
- upozorňovat na možnosti využití naučeného,
- navodit očekávání úspěchu
- zajistit přiměřený tlak třídy – klima, normy, klima školy
- přiměřená míra soutěživosti
- Atd.

Další témata

- Autoregulace
- Teorie motivace